

सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र
फैसला

०७०-सी-०४५१

मुद्दाः मोही नामसारी।

भक्तपुर जिल्ला, भक्तपुर न.पा. वडा नं. १३ वस्ने विष्णुप्रसाद स्वगमिखा.१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

भक्तपुर जिल्ला भक्तपुर न.पा. वडा नं. १७ वस्ने सिताराम पक्का १

ऐ.ऐ. वस्ने कैलाश पक्का १

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

सुरु तहमा निर्णय गर्ने:-

भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुर।

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने :-

माननीय न्यायाधीश श्री एकराज आचार्य

माननीय न्यायाधीश श्री रामचन्द्र यादव

पुनरावेदन अदालत पाटन।

पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६८।९।२५ को फैसला उपर न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(क) (ख) बमोजिम मुद्दा दोहोर्याई हेरिपाउँ भनी निवेदन परेकोमा निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको रुपमा दर्ता हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार रहेको छ:-

फिरादपत्रको संक्षिप्त व्यहोरा

पिता विष्णुभक्त र आमा गणेशमाया स्वगमिखा समेत क्रमशः २०६५।११।८ र २०६४।१।१४ मा परलोक भई निजका हक खाने छोरोमा जेठा म निवेदक र कान्छा गणेशभक्त स्वगमिखा बाहेक अरु हकदार नभएको। पिता र आमा जिवित छुउन्जेल नै गणेशभक्त पितासँग नबसी भिन्न बसी पिताको विरुद्धमा अंश चलन मुद्दा दर्ता गरी फिराद परेको अधिल्लो दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गर्ने गरी भक्तपुर जिल्ला अदालतबाट आदेश समेत भएको हुनाले पिताको हक खाने एकापरिवारको छोरा अर्थात् भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) बमोजिम कानूनी हकदार म निवेदक विष्णुप्रसाद स्वगमिखा बाहेक अरु हकदार नभएको प्रष्ट छ। पिता विष्णुभक्तको नाउँमा जोत दर्ता भएको भक्तपुर जिल्ला भक्तपुर नगरपालिका वडा नं. १५(ग) कि.नं. २४४, ३०४, ३०५, २४५, ३३८, ३४२, ३४६, ३४४, ३४०, ३३६, ३३७, ३४१, ३४५ को क्रमशः क्षेत्र. ०-७-०-०, ०-४-०-०, ०-१२-१-०, ०-४-१-०, ०-१-०-२, ०-५-०-२, ०-१-२-३, ०-०-१-२, ०-१-२-०, ०-१-१-२, ०-१-२-०, ०-१-२-३ जग्गाहरु म निवेदकले नै खनजोत गरी सालिन्दा जग्गाधनीलाई कुतवाली बुझाई भरपाई समेत प्राप्त गरी आएको हुनाले पिताको नामबाट मेरा नाउँमा नामसारी गरी मोहीयानी प्रमाणपत्र समेत दिलाई पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको फिरादपत्र।

प्रतिउत्तरपत्रको संक्षिप्त व्यहोरा

सुरु कार्यालयको मिति २०६६।९।२० को आदेश अनुसार माग निवेदनका कित्ता जग्गाको कि.नं. २४४, ३०५, ३०४ का जग्गाधनीहरुले निवेदकलाई मोही पत्याएको कि.नं. ३३७, ३४५ र ३४१ का जग्गाधनी रत्नप्रसाद प्रजापतिले मोहीका हकदार मध्ये मोही नामसारी माग गर्ने गणेशभक्त स्वगमिखाको यसैसाथ लगाउ मिसिलमा निवेदक गणेशभक्तलाई मोही पत्याएको र अन्य कित्ता नं. ३३६, ३४४, ३४०, ३३८, ३४६ र ३४२ का जग्गाधनीका नाउँमा १५ दिने म्याद जारी हुँदा जग्गा धनी सिताराम पक्का र कैलाश पक्काले साविक मोही विष्णुभक्त र निजको श्रीमतीको मृत्यु पछि हक खाने २ छोरोमा जेठा विपक्षी र कान्छा गणेशभक्त स्वगमिया बाहेक अरु हकदार नभएकोले

विवादित कित्ता जग्गा गणेश भक्तले कमोद गरी सालिन्दा कुतवाली साविक जग्गाधनी रामप्रसाद प्रजापती समेत र त्यसपछि हामी निवेदकलाई बुझाई आएकोले जग्गा कमोद नगर्ने विपक्षीलाई मोही नामसारी गर्ने अधिकार छैन। निवेदक मोहीका एकासंगोलका छोरा नभई भिन्न बस्नेको छोरा भएको हुनाले भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) मा मोहीले कमाई आएको जग्गामा मोहीको हक निजपछि निजका एका संगोलका जग्गाधनीले पत्याएको व्यक्तिलाई प्राप्त हुनेछ भन्ने उल्लेख भएको र हामी निवेदक जग्गाधनीले यसै कार्यालयमा जोत कमोद लगत कट्टा गरिपाउँ भनी दिएको निवेदन अनुसार जोत कट्टा हुने नै हुँदा विपक्षीको नामसारी माग दावी खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको जग्गा धनी कैलास पक्का र सिताराम पक्काको प्रतिउत्तरपत्र।

भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुरको निर्णय।

विवादित कित्ता जग्गाको मोही विष्णुभक्त स्वगमिखाको मृत्युपछि मेरो नाउँमा मोही नामसारी गरिपाउँ भनी वादीले निवेदन दिएकोमा कि.नं. २४५ दर्ता बाँकी देखिएको र कि.नं. २४४, ३०४ र ३०५ को जग्गाधनीहरूले पत्याएको र कि.नं. ३३८, ३४२, ३४६, ३४४, ३४०, ३३६, ३३७, ३४१, ३४५ का जग्गाधनीहरूले वादीलाई नपत्याएको, भक्तपुर जिल्ला अदालतको २०६६।४।२५ को फैसलाले मृतक मोहीका दुवै छोरा अलग भिन्न भएको देखिएको, पत्याएका कित्ता जग्गाको कुत बुझाएको भरपाई समेत संलग्न देखिएकोले पत्याएका जग्गासम्म यी वादीका नाममा नामसारी हुने र नपत्याएका जग्गाको मोही नामसारी नहुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको सुरु भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुरको निर्णय।

पुनरावेदनपत्रको संक्षिप्त व्यहोरा

विपक्षी प्रत्यर्थी गणेशभक्त स्वगमिखाले स्व. पिता विष्णुभक्त स्वगमिखाउपर २०६४।२।२७ मा अंशमा फिराद दायर गरी पितासँग सो फिराद परेको अघिल्लो दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरिपाउँ भनी दावी लिने गणेशभक्त स्वगमिखालाई भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) को प्रावधानको प्रतिकूल एकासंगोलको

अंशियार नभएको व्यक्तिको नाममा मोहियानी पत्याई गरी दिएको मिति २०६८।८।२७ को कागजलाई आधार बनाई म एकासंगोलमा रहेको पुनरावेदकलाई कि. नं. ३३८, ३४२, ३४६, ३४४, ३४०, ३३६, ३३७, ३४१, ३४५ का जग्गाको मोहियानी नामासारी नहुने गरी गरेको भूमिसुधार कार्यालय भक्तपुरको मिति २०६७।९।३० को निर्णय त्रुटिपूर्ण हुँदा बदर गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदक वादीको पुनरावेदनपत्र।

पुनरावेदन अदालत पाटनको आदेश

भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) को कानूनी व्यवस्थाको व्याख्याको सन्दर्भमा सुरु भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुरको मिति २०६७।९।३० को निर्णय फरक पर्न सक्ने देखिएकाले मुलुकी ऐन, अ.व. २०२ नं. एंव पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थीहरूलाई झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको आदेश।

पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला

पुनरावेदक वादीलाई नपत्याई निजका भाई गणेशभक्तलाई मोहीमा पत्याएको देखिन आएको पुनरावेदनपत्रमा जिकिर लिएका जग्गाको मोही नामसारी पुनरावेदक वादीको नाउँमा हुन सक्ने अवस्था आएन। तसर्थ सुरु भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुरबाट मिति २०६७।९।३० मा भएको निर्णय मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला।

यस अदालतमा परेको पुनरावेदनपत्रको संक्षिप्त व्यहोरा

पिता विष्णुभक्त स्वगमिखाको जीवनकाल छदै गणेशभक्त स्वगमिखाले पिता विष्णुभक्त स्वगमिखा र निवेदक समेत विरुद्ध मिति २०६४।२।२७ मा नै भक्तपुर जिल्ला अदालतमा अंश दिलाई पाउँ भन्ने फिराद गरी मिति २०६६।४।२६ मा फैसला भएको। यसप्रकार साविक मोही पिता विष्णुभक्तको परिवारमा श्रीमती गणेशमाया र म

निवेदक विष्णुप्रसाद, गणेशभक्त समेत दुई छोरा भएकोमा आमा गणेशमाया मिति २०६४।१।१४ मा नै परलोक भई सकेको र पिता विष्णुभक्त र म समेतका विरुद्ध गणेशभक्तले मिति २०६४।२।२७ मा भक्तपुर जिल्ला अदालतमा अंश मुद्दा दायरक गरेको र पिता विष्णुभक्तको पनि मिति २०६४।११।८ मा मृत्यु भएपछि पिता विष्णुभक्तको एकासगोलको परिवार मलाई नमानी पिताको जीवनकाल छुँदै पिताको विरुद्ध अंश पाउँ भनी अंश माग गर्ने गणेशभक्तलाई एकापरिवार मानेको मिलेको छैन।

भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) (चौथो संशोधन २०५३ सहित) ले मोहीको मृत्यु पछि निजको पति, पत्नी वा एकासंगोलका छोरा लगायतका परिवारका नाममा मोही नामसारी हुने कानूनी प्रावधान रहेको छ भने यहाँनिर मोही पत्याईएको भनिएको व्यक्ति गणेशभक्त स्वगमिखाले पिता विष्णुप्रसाद स्वगमिखाको जीवनकाल छुँदै पिताको विरुद्ध अंश दिलाई पाउँ भनी अंश मुद्दा दायर गरिसकेको अवस्थामा मोहीको एकासगोल परिवारलाई जग्गाधनीले पत्याउनु पर्ने दफा २६(१) को बाध्यात्मक व्यवस्थाको यसरी मानो छुट्टिएर बसेका विपक्षी गणेशभक्तलाई साविक मोहीको एकासगोल परिवार मानी निज गणेशभक्तको नाममा मोहीयानी नामासरी गर्ने गरेको मिलेको छैन।

विपक्षी सिताराम पक्का तथा कैलाश पक्काले गणेशभक्त स्वगमिखाको मोही नामसारीको निवेदन गर्नु अगाडी नै मिति २०६६।२।२७ मा विवादित कित्ता जग्गाहरु मोही लगत कट्टाको लागि विपक्षीहरुले भूमि सुधार कार्यालय भक्तपुर समक्ष उजुर गरेका छन भने गणेशभक्त स्वगमिखाले मिति २०६६।७।२६ मा मात्र आएर मोही नामासारी माग गरेको छ। जवकी म निवेदकले उल्लेखित कित्ता नं. ३३६, ३३८, ३४०, ३४२, ३४४ र ३४६ समेतका कित्ता जग्गाहरु साविक जग्गाधनीहरु सुन्दरप्रसाद प्रजापती, कृष्णप्रसाद प्रजापती, कृष्णगोपाल प्रजापतीकै नाममा छुँदाकै अवस्थामा मोही नामासारीको लागि निवेदन दायर भएपछि तत् पश्चात मात्र हालका जग्गाधनी विपक्षी सिताराम पक्का र कैलाश पक्का समेतलाई हक हस्तान्तरण गरेका छन। यसरी साविक जग्गाधनीहरुको स्वामित्व छुँदाकै अवस्थामा मोही नामसारीको कारवाही उठी सकेपछि साविक जग्गाधनीलाई वुझेर मात्र निर्णय गर्नुपर्नेमा सो नगरी गरेको भूमि सुधार

कार्यालयको निर्णय सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला अ.वं. १३९ नं., भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ (चौथो संशोधन सहित) को दफा २६(१) तथा अ.वं. १८४(क), अ.वं. १८५ नं. समेतको व्याख्याको गम्भीर त्रुटी भएको हुँदा उक्त फैसला बदर गरी न्याय पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतमा परेको पुनरावेदनपत्र।

यस अदालतको आदेश

यसमा निवेदक विष्णुप्रसाद र गणेशभक्त स्वगमिखा दुई दाजुभाई भएको गणेशभक्त २०६४ साल देखि नै स्वर्गीय मोही विष्णुभक्त एवं दाजु विष्णुप्रसादसंग सगोलमा नबसेको स्पष्ट हुँदा हुँदै भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) को व्यवस्था विपरीत विष्णुप्रसादलाई मोही नपत्याएको आधारमा निजको नाउँमा मोही नामासारी नहुने ठहर्‍याएको फैसला भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) एवं प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३ एवं ५४ समेतको आधारमा त्रुटिपूर्ण देखिनाले न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२को उपदफा १ को खण्ड (क) बमोजिम प्रस्तुत मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिएको छ। नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको आदेश।

यस अदालतको फैसला

नियमबमोजिम पेसीसूचीमा चढी निर्णयार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री पन्नामान तुलाधर र विद्वान अधिवक्ता श्री बच्चुसिंह खड्काले पुनरावेदक वादी विष्णुप्रसाद स्वगमिखाले २०६५।९।१४ मा भूमिसुधार कार्यालय भक्तपुरमा पहिला दिएको मोही नामासारी निवेदन उपर कुनै निर्णय नगरी पछि परेको निवेदनमा कारवाही गरेको मालपोत कार्यालय भक्तपुरको निर्णय प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरित रहेको छ। विपक्षी सिताराम पक्का तथा कैलाश पक्काले गणेशभक्त स्वगमिखाको मोही नामासारीको निवेदन गर्नु अगाडी मिति २०६६।२।२७ मा नै विवादित कित्ता जग्गाहरू मोही लगत कट्टाको लागि विपक्षिहरूले भूमिसुधार कार्यालय समक्ष उजुर गरेका छन भने गणेशभक्त स्वगमिखाले मिति २०६६।७।२६ मा मात्र आएर मोही नामासारी माग गरेका छन। पुनरावेदक

वादीले उल्लेखित कित्ता नं. ३३६, ३३८, ३४०, ३४२, ३४४ र ३४६ समेतका कित्ता जग्गाहरु साविक जग्गाधनीहरु सुन्दरप्रसाद प्रजापती, कृष्णप्रसाद प्रजापती, कृष्णगोपाल प्रजापतीकै नाममा छुँदाकै अवस्थामा मोही नामासारीको लागि निवेदन दिए पश्चात मात्र हालका जग्गाधनी विपक्षी सिताराम पक्का र कैलाश पक्का समेतलाई हक हस्तान्तरण गरेको छ। यसरी साविक जग्गाधनीहरुको स्वामित्व छुँदाकै अवस्थामा मोही नामासारीको कारवाही उठी सकेपछि साविक जग्गाधनीलाई बुझेर मात्र निर्णय गर्नुपर्नेमा सो नगरी गरेको भूमिसुधार कार्यालयको निर्णय सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मुलुकी ऐन अ.व. १३९, अ.व. १८४(क), अ.व. १८५ नं. तथा भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) समेतको व्याख्याको गम्भीर त्रुटी भएको हुँदा भूमिसुधार कार्यालयको निर्णयलाई सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला बदर हुनु पर्दछ भनी बहस प्रस्तुत गर्नु भयो। त्यसै गरी प्रत्यर्थी प्रतिवादीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री श्यामप्रसाद खरेल र विद्वान अधिवक्ता श्री ज्ञानरत्न शाक्यले सुरु कार्यालयको मिति २०६६।९।२० को आदेश अनुसार माग निवेदनका कित्ता जग्गाको कि.नं. २४४, ३०५, ३०४ का जग्गाधनीहरुले पुनरावेदक वादीलाई मोही पत्याएको र कि.नं. ३३७, ३४५ र ३४१ का जग्गाधनी रत्नप्रसाद प्रजापतिले मोहीका हकदार मध्ये मोही नामसारी माग गर्ने गणेशभक्त स्वगमिखालाई मोही पत्याएका र अन्य कित्ता नं. ३३६, ३४४, ३४०, ३३८, ३४६ र ३४२ का जग्गाधनी सिताराम पक्का र कैलाश पक्काले साविक मोही विष्णुभक्त र निजको श्रीमतीको मृत्यु पछि हक खाने २ छोरामा जेठा पुनरावेदक वादी र कान्छा गणेशभक्त स्वगमिखा बाहेक अरु हकदार नभएकोले विवादित कित्ता जग्गा गणेश भक्त स्वगमिखाले कमोद गरी सालिन्दा कुतवाली साविक जग्गाधनी रामप्रसाद प्रजापती समेत र त्यसपछिका जग्गा धनी सिताराम पक्का र कैलाश पक्कालाई बुझाई आएकोले जग्गा कमोद नगर्ने पुनरावेदक वादीलाई मोही नामसारी गर्ने अधिकार नै रहेको छैन। विपक्षी पुनरावेदक वादी मोहीका एकासंगोलका छोरा नभई भिन्न बसेका छोरा भएको हुनाले भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) मा मोहीले कमाई आएको जग्गामा मोहीको हक निज पछि निजका एका संगोलका

जग्गाधनीले पत्याएको व्यक्तिलाई प्राप्त हुनेछ यसरी साविक मोही स्व विष्णुभक्त स्वगमिखाको मृत्यु भैसकेपछि निजका मानो छुट्टिएर बसेका दुई छोरा मध्ये गणेशभक्त स्वगमिखालाई मोही पत्याएको कानून सम्मत नै भएकोले भूमि सुधार कार्यालय भक्तपुरबाट भएको निर्णयलाई पुनरावेदन अदालत पाटनबाट सदर गर्ने गरी भएको फैसला न्याय र कानूनको रोहमा मिलेकै हुँदा सदर कायम हुनुपर्छ भन्ने समेत बहस प्रस्तुत गर्नु भयो।

उपरोक्त बमोजिमको बहस समेत सुनी निर्णयतर्फ विचार गर्दा निम्न प्रश्नहरूमा केन्द्रित रही निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

- (क) स्व. मोही विष्णुभक्त स्वगमिखासंग निजका छोराहरु विष्णुप्रसाद स्वगमिखा र गणेशभक्त स्वगमिखा एकासगोलमा रहे बसेका हुन हैनन्?
- (ख) भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) अनुसारका मोहीका कुनै पनि हकदार मोहीसंग एकासगोलमा नरहेको अवस्थामा जग्गाधनीले त्यस्ता व्यक्तिहरुलाई मोहीको रुपमा पत्याउन सक्ने हो होईन?
- (ग) कि नं. ३३६, ३४४, ३४०, ३३८, ३४६, ३४२, ३३७, ३४१, र ३४५ का जग्गा धनीहरुले स्व. मोही विष्णुभक्त स्वगमिखाका कान्छा छोरा गणेशभक्तलाई मोहीमा पत्याएको कानूनसंगत छ छैन ?
- (घ) पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिले नमिलेको के छ ? पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो होईन ?

यसमा पिता मोही रहेका भक्तपुर जिल्ला भक्तपुर नगरपालिका वाड नं १५ (ग) को कि नं २४४, ३०४, ३०५, २४५, ३३८, ३४२, ३४६, ३४४, ३४०, ३३६, ३३७, ३४१, ३४५ का जग्गा आफूले खनजोत गरी जग्गाधनीलाई सालिन्दा कुतवाली बुझाई भरपाई समेत प्राप्त गरी आएको र भाई गणेशभक्त पितासँग नबसी भित्र बसी पिताको विरुद्धमा अंश चलन मुद्दा दर्ता गरी फिराद परेको अघिल्लो दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गर्ने गरी भक्तपुर जिल्ला अदालतबाट आदेश समेत भएको हुनाले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) बमोजिम कानूनी हकदार म निवेदक विष्णुप्रसाद स्वगमिखा मात्र भएकोले उक्त कि. नं. का जग्गाहरुको मोही पिताको नामबाट मेरा नाउँमा नामसारी

गरी मोहीयानी प्रमाणपत्र समेत दिलाई पाउँ भनी फिराद परेकोमा सुरु कार्यालयको मिति २०६६।९।२० को निर्णय अनुसार माग निवेदनका कित्ता जग्गाको कि.नं. २४४, ३०५, ३०४ का जग्गाधनीहरूले निवेदनलाई मोही पत्याएको कि.नं. ३३७, ३४५ र ३४१ का जग्गाधनी रत्नप्रसाद प्रजापतिले गणेशभक्तलाई मोही पत्याएको र अन्य कित्ता नं. ३३६, ३४४, ३४०, ३३८, ३४६ र ३४२ समेतका जग्गा धनीले मोहीको मृत्यु पश्चात निजका कान्छा छोरा गणेशभक्त स्वगमिखाले कमोद गरी सालिन्दा कुतवाली साविक तथा हालका जग्गाधनी समेतलाई बुझाई आएकोले निजलाई मोहीमा पत्याएको हो। पछि मोहीका छोराहरू विष्णुभक्त स्वगमिखा र गणेशभक्त स्वगमिखा मोही पितासंग मानो छुट्टीई भित्र बस्ने गरेकोले हामी जग्गा धनीहरूले जोत कमोद लगत कट्टा गरी पाउँ भनी निवेदन समेत दिएकोले विपक्षीको नामसारी माग दावी खारेज गरिपाउँ भन्ने जिकिर रहेको प्रस्तुत मुद्दामा कि नं २४५ दर्ता हुन बाँकी देखिएको, कि नं २४४, ३०४, ३०५, को जग्गाधनीहरूले वादीलाई पत्याएको र ३३८, ३४२, २४६, ३४४, ३४०, ३३६, ३३७, ३४१, ३४५ का जग्गा धनीहरूले वादीलाई नपत्याएको हुँदा पत्याएका जग्गासम्म वादीका नाममा नामसारी हुने र नपत्याएका जग्गामा मोही नामसारी नहुने गरी भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुरले गरेको निर्णयउपर वादीको पुनरावेदन परेकोमा पुनरावेदन अदालत पाटनले सुरु निर्णय सदर गरेउपर वादी विष्णुप्रसाद स्वगमिखाले यस अदालतमा मुद्दा दोहोर्‍याई पाउँको निवेदन दिएकोमा निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको रुपमा प्रस्तुत पुनरावेदन दर्ता हुन आएको देखियो।

सर्वप्रथम पहिलो प्रश्नको रुपमा रहेको स्व मोही विष्णुभक्त स्वगमिखासंग निजका छोराहरू विष्णुप्रसाद स्वगमिखा र गणेशभक्त स्वगमिखा एकासगोलमा रहे बसेका हुन हैनन्? भन्नेतर्फ विचार गर्दा विवादका जग्गाका मोही विष्णुभक्त स्वगमिखा हुन भन्ने कुरामा कुनै विवाद देखिदैन। मोही विष्णुभक्तका अंशियारहरूमा श्रीमती गणेशमाया स्वगमिखा र दुई छोराहरू जेठा पुनरावेदक वादी विष्णुप्रसाद स्वगमिखा र कान्छा गणेशभक्त स्वगमिखा रहेकोमा दुवै पक्षबीच मुख मिलेकै देखिन्छ। मोही विष्णुभक्तको २०६५।११।८ मा र निजकी श्रीमति गणेशमाया स्वगमिखाको मिति २०६४।१।१४ मा मृत्यु भै सकेको र

अर्को तर्फ बादी मोही विष्णुभक्त र प्रतिवादी पुनरावेदक वादी समेत भएको अंशचलन मुद्दामा फिराद परेको अधिल्लो दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी भक्तपुर जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।४।२६ मा वादी मोही विष्णुभक्तलाई तीन खण्डको एक खण्ड अंश पाउँने गरी फैसला भएबाट मोही विष्णुभक्त स्वगमिखा र निजका दुवै छोरा विष्णुप्रसाद स्वगमिखा र गणेशभक्त स्वगमिखा सबैजना अलग अलग बसेको प्रष्ट देखिंदा मोही विष्णुभक्तसंग एकासगोलमा दुवै छोरा रहे बसेको देखिन आएन।

दोश्रो प्रश्नको रुपमा रहेको भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) अनुसारका मोहीका कुनै पनि हकदार मोहीसंग एकासगोलमा नरहेको अवस्थामा त्यस्ता व्यक्तिहरुलाई जग्गाधनीले मोहीको रुपमा पत्याउन सक्ने हो होईन? भन्नेतर्फ विवेचना गर्दा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) को व्यवस्था अवलोकन गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ। सो दफा २६(१) मा "यस परिच्छेदको अन्य दफाहरुको अधिनमा रही मोहीले कमाई आएको जग्गामा मोही सम्बन्धी निजको हक निजपछि निजको एकासगोलका पति, पत्नी, छोरा, छोरी, आमा, बाबु, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, छोरा, बुहारी, नाती, नातिनी बुहारी, दाजुभाइ वा दिदीबहिनीहरुमध्ये जग्गावालाले पत्याएको व्यक्तिलाई प्राप्त हुनेछ" भन्ने रहेको छ। यसरी उक्त व्यवस्थाबाट कुनै पनि व्यक्तिले मोहीको रुपमा कुनै जग्गा कमाई आएकोमा मोही सम्बन्धी निजको हक निजको मृत्यु पश्चात निजको एकासगोलका पति, पत्नी, छोरा, छोरी, आमा, बाबु, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, छोरा, बुहारी, नाती, नातिनी बुहारी, दाजुभाइ वा दिदीबहिनीहरुमध्ये जग्गावालाले पत्याएको व्यक्तिलाई प्राप्त हुने कुरा प्रष्ट देखिन्छ।

यसरी मोहीको मृत्यु पश्चात मोहीले कमाई आएको जग्गाको मोहीयानी हक प्राप्त गर्नको लागि निजपछि निजको पति, पत्नी, छोरा, छोरी, आमा, बाबु, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, छोरा बुहारी, नाती, नातिनी बुहारी, दाजुभाइ वा दिदीबहिनीहरु मध्ये जो मोहीसंगै एकासगोलमै रहे बसेका छन त्यस्तो व्यक्तिलाई जग्गाधनीले मोहीको रुपमा पत्याउन सक्ने र सोही व्यक्तिले नै मोहीले कमाई आएको जग्गाको मोहीयानी हक प्राप्त गर्ने कुरामा दुविधा देखिंदैन।

भूमि सम्बन्धी ऐन २०२१ को दफा २६(१) मा व्यवस्था भएको मोहीको मृत्यु पश्चात मोहीयानी हक निजको एकासगोलमा रहेका निजको पति, पत्नी, छोरा, छोरी, आमा, बाबु, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, छोरा बुहारी, नाती, नातिनी बुहारी, दाजुभाइ वा दिदीबहिनीहरु मध्ये जग्गावालाले पत्याएको व्यक्तिलाई प्राप्त हुनेछ भनी हकवालाहरुको स्पष्ट किटान गर्नुको विधायीकी मनसाय के रहेको देखिन्छ भने मोहीको मोहीयानी हक टाढाको व्यक्तिमा जान नपाओस भन्ने नै हो। यदी यसरी उल्लिखित नजिकका व्यक्तिहरु एक भन्दा वढी मोहीसंगै एकासगोलमा रहेका छन भने त्यस्तो अवस्थामा उक्त व्यक्तिहरु मध्ये जग्गाधनीले पत्याएका व्यक्तिले मोहीयानी हक प्राप्त गर्न सकोस भनी मोही कसलाई पत्याउने कसलाई नपत्याउने भन्ने कुरा जग्गा धनीको नितान्त व्यक्तिगत अधिकारको रुपमा राखी मोहीको मृत्युपश्चात मोही कसलाई पत्याउने भन्ने सम्बन्धमा जग्गाधनीलाई निश्चित सीमाभित्र राखेको देखिन्छ।

प्रस्तुत मुद्दामा मोहीसंग उल्लिखित कुनै पनि व्यक्तिहरु एकासगोलमा रहे बसेको अवस्थाको विद्यमानता देखिदैन। यस्तो अवस्थामा कि नं. २४४, ३०४, ३०५ को जग्गा धनीहरुले मोही विष्णुभक्तको मृत्यु पश्चात निजका जेठा छोरा विष्णुप्रसाद स्वगमिखालाई र कि नं. ३३६, ३४४, ३४०, ३३८, ३४६, ३४२, ३३७, ३४१ र ३४५ का जग्गा धनीहरुले मोहीका कान्छा छोरा गणेशभक्तलाई मोहीमा पत्याएको तथ्य मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिन्छ।

मोहीसंग ऐनको दफा २६(१) बमोजिमका कुनै पनि व्यक्तिहरु एकासगोलमा नभएको अवस्थामा मोहीको मृत्यु भएको छ भने जग्गाधनीले मोही कसलाई पत्याउने भन्ने सम्बन्धमा उक्त दफामा स्पष्टता नरहेको सन्दर्भमा जग्गा धनीलाई मोही कसलाई पत्याउने कसलाई नपत्याउने भन्ने निजको नितान्त व्यक्तिगत अधिकारको रुपमा रहेको अधिकार प्रयोग गरी मोही जो कसैलाई पत्याउन सक्ने नै देखियो।

तेश्रो प्रश्नको रुपमा रहेको कि. नं. ३३६, ३४४, ३४०, ३३८, ३४६, ३४२, ३३७, ३४१, र ३४५ का जग्गा धनीहरुले स्व. मोही विष्णुभक्त स्वगमिखाका कान्छा छोरा गणेशभक्त स्वगमिखालाई मोहीमा पत्याएको कानूनसंगत छ छैन? भन्नेतर्फ विचार

गर्दा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) बमोजिमका मोहीका हकदार मोहीसंग एकासगोलमा नरहेको अवस्थामा मोहीको मृत्यु भएको अवस्थामा जग्गा धनीले जो कोहीलाई पनि मोही पत्याउन सक्ने अवस्थामा प्रस्तुत मुद्दामा मोहीसंग अलग भएका कान्छा छोरा गणेशभक्त स्वगमिखालाई कि नं. ३३६ ३४४ ३४० ३३८ ३४६ ३४२ ३३७ ३४१ र ३४५ का जग्गामा मोही पत्याएकोलाई कानून विपरितको भन्न मिल्ने नदेखिँदा यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गर्दा लिएको आधारसंग यो इजलास सहमत हुन सकेन।

अब चौथो तथा अन्तिम प्रश्नको रूपमा रहेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिले नमिलेको के छ? पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो होईन भन्नेतर्फ विचार गर्दा माथि उल्लेखित आधार, कारण, प्रमाण र विवेचनाबाट जग्गा धनीहरूले नै कि नं. ३३६ ३४४ ३४० ३३८ ३४६ ३४२ ३३७ ३४१ र ३४५ का जग्गाको मोहीमा पुनरावेदक वादीलाई नपत्याएकोले पुनरावेदक वादीका नाममा उक्त जग्गाहरूको मोही नामसारी हुन नसक्ने गरी भूमिसुधार कार्यालय भक्तपुरबाट मिति २०६७।९।३० मा भएको निर्णयलाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६८।९।२५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाईदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत (उप-सचिव) :- अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटर अपरेटर : खगेन्द्रकुमार खत्री

इति सम्बत् २०७१ साल फागुन १ गते रोज ६ शुभम् ..... ।